

ESKİŞEHİR BAROSU ENGELLİ HAKLARI KOMİSYONU

ENGELSİZ ÇALIŞTAY

EĞİTİM VE SAĞLIK ÇALIŞMASI SONUÇ RAPORU

(04 Ekim 2022)

ENGELSİZ ÇALIŞTAY DÜZENLEYİCİ KURULU:

Av. Hüseyin AKÇAR

Eskişehir Barosu Engelli Hakları Komisyonu Başkanı

Av. Mustafa Serhat KAŞIKARA

Eskişehir Barosu Engelli Hakları Komisyonu Başkan Yardımcısı

Av. Murat ARI

Eskişehir Barosu Engelli Hakları Komisyonu Başkan Yardımcısı

Av. Erinç KURTARAN

Eskişehir Barosu Engelli Hakları Komisyonu Yazmanı

Av. L. Seher KAŞIKARA

Eskişehir Barosu Engelli Hakları Komisyonu Üyesi

Av. Bedirhan ACARTÜRK

Eskişehir Barosu Engelli Hakları Komisyonu Üyesi

Av. Büşra IŞIK

Eskişehir Barosu Engelli Hakları Komisyonu Üyesi

Av. Esra PEKER

Eskişehir Barosu Engelli Hakları Komisyonu Üyesi

Av. Sena YILMAZ

Eskişehir Barosu Engelli Hakları Komisyonu Üyesi

EDİTÖR & YAYIMA HAZIRLAYAN:

Av. Mustafa Serhat KAŞIKARA

Eskişehir Barosu Engelli Hakları Komisyonu Başkan Yardımcısı

BAŞKAN'DAN

Eskişehir Barosu Engelli Hakları Komisyonu'nun öncülüğünde ve Eskişehir Kent Konseyi'nin paydaşlığında, *"Hayatı Paylaşmak İçin Engel Yok"* sloganıyla Engelliler Haftası kapsamında 16 Mayıs 2022 tarihinde Eskişehir Haller Gençlik Merkezi'nde düzenlenen *"Engelsiz Konferans ve Çalıştay"*, Komisyon üyelerinin büyük gayretleri ve katılımcıların desteğiyle gerçekleştirilmiştir.

Eskişehir Tepebaşı Belediyesi, Eskişehir Odunpazarı Belediyesi, Eskişehir Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, Eskişehir İl Sağlık Müdürlüğü, Bursa Barosu Engelli Hakları Komisyonu, İstanbul Barosu Engelli Hakları Komisyonu, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü, Eskişehir Teknik Üniversitesi, Türkiye Sakatlar Derneği Eskişehir Şubesi, Otizmli Çocuklar Farkındalık Derneği, Türkiye SMA Vakfı, Damla Özgereksinimliler Derneği, Eskişehir Sessiz Meleklerin Sesi Koruyucu Aileler Derneği, Eskişehir Engelliler Spor Kulübü Derneği, Sevgi Zihinsel Yetersizlik Araştırma, Eğitim ve Kazanma Vakfı, İşitme Engelli Çocuklar ve Aileleri Derneği, SDÜ Engelliler Araştırma ve Uygulama Merkezi, Salyangoz Derneği Doğa ve Spor Kulübü, Down Sendromlular Derneği, İşitme Engelli Çocuklar ve Aileleri Derneği (İÇAD), Vadişehir Özel Eğitim ve Uygulama Okulu, "Engelsiz Konferans ve Çalıştay" kapsamında etkinliğimize katılım sağlamış ve katkılarını sunmuştur.

Elinizde tuttuğunuz bu Rapor, söz konusu etkinliğin kıymetli bir çıktısı niteliğindedir. Engelli vatandaşlarımızın günlük hayatlarında eğitim ve sağlık konularında uğradıkları hak ihlallerine dikkati çekmektedir. Engelli hakları bağlamında elde edilecek kazanımların el ele ve azimle gerçekleştirileceği inancıyla, işbu Çalıştay'ın faydalı sonuçlara ulaşmasını umut ediyorum ve bu kapsamda, başta Eskişehir Barosu Engelli Hakları Komisyonu'nun değerli üyeleri olmak üzere tüm katılımcılara ve kurum temsilcilerine teşekkürlerimi sunuyorum.

Hayatı paylaşmak için engel yok!.

Av. Mustafa ELAGÖZ
Eskişehir Barosu Başkanı
30 Eylül 2022/Eskişehir

SUNUŞ

Şehrin “Engelsiz” Çalıştayı

Dünya Sağlık Örgütü'nün son verilerine göre dünya nüfusunun yaklaşık %20'si engellidir. Ülkemizde ise bu anlamda çok net çalışmalar yapılmamış olmakla birlikte 9 milyon civarında engelli vatandaşımız olduğu ifade edilmektedir.

Bugün ülkemizde yaşayan milyonlarca engelli vatandaşımız başta eğitim, çalışma hayatı, ulaşım ve sağlık olmak üzere birçok alanda zorlanıyor, deyim yerindeyse “engelleniyorlar”.

Engellilerin hayata dâhil olabilmeleri en önce Devletin görevidir. Türkiye, Engelli İnsan Hakları Sözleşmesini ilk imzalayan ülke olmasına karşın bu sözleşmenin gereklerini tam olarak yerine getirmemektedir. Bilindiği üzere engelli hayatı oldukça zorlu ve pahalıdır. Bununla birlikte örneğin engellilerin evde bakımı için akrabalarının bile açlık sınırının altında yaşaması koşulu aranmakta, sosyal devlet ilkesine ters bir mantıkla engellilerin bakımını tamamen yakınlarına bırakılmaktadır.

Yapılan düzenlemeler ve gösterilen çabaların sahaya yansımalarının, farkındalığın sağlanmasından geçtiği unutulmamalıdır. Bunun ise kısa vadeli siyasî hesaplarla, lütûf ve yardım anlayışıyla değil, hak ve proje temelli sağlıklı bir örgütlenme organizasyonu ile başarılacağı muhakkaktır.

Ne var ki gidişat, ötelenmiş hakların tanınıp sağlanması bir yana, yardım temelli sosyal haklarda dahi geriye gidüş görülmektedir.

Engelli bireylerin Anayasa'dan, yasalardan ve uluslararası sözleşmelerden doğan haklarının karşılanması, devletin sosyal hukuk devleti olmasının, vatandaşlarının eşitliğini gözetmesi yükümlülüğünün ve nihayetinde insan haklarına saygının bir gereğidir.

Engellilerin eğitim hayatına katılmaları da oldukça güçtür. Engelli nüfusumuzun yarısından fazlası okur-yazar değildir. Çok azı lise ve üniversite eğitimi alabilmektedir. Ülkemizde engelleri genel ve yerel idareciler, siyasiler ve sivil toplum örgütleri hep birlikte el ele vererek kaldırmalı, engelli vatandaşlarımızın eğitim hakkı tam olarak hayata geçirilmeli ve sair yaşam standartları da yükseltilmelidir.

Böylesine önemli sorunlarla karşı karşıyayken, şapkamızı önümüze koymamız gerektiğinin kararı aldık ve bir farkındalık oluşturmak anlamında hummalı bir çalışmaya giriştik. *Eskişehir Barosu Engelli Hakları Komisyonu* olarak şehrin bütün bileşenlerini bir araya getirmemiz gerektiğini vurguladık. Yola koyulduk. Şehrimizde “engellilik” kavramı üzerine çalışan, kafa yoran bütün resmî kurumlarımızın ilgili müdürlüklerine ve sivil toplum

kuruluşlarına ziyaretler gerçekleştirdik. Ortak paydada neler yapacağımızı ve şehirde birlik oluşturmanın önemine değindik. Bunu gerçekleştirirken yalnız değildik. Eskişehir Kent Konseyi'nin paydaşlığını da yanımıza alarak gücümüze güç kattık. Bu konuda komisyonumuza güvenen Kent Konseyi Başkanı Sayın *Nuray AKÇASOY*'a komisyon adına teşekkürlerimi sunuyorum. Ziyaretlerimiz sonrasında geniş katılımlı bir Konferans ve Çalıştay'ı şehrimize kazandırdık. Çalıştay'ın ilk bölümünü "Eğitim" ve "Sağlık" oluşturdu. Özellikle bu konuyla ilgili olan bütün resmî kurumlarımızın temsilcileri masadaydı. Bir yandan sorunları yaşayan insanlar bir yandan da muhataplar masada engellilerin eğitim ve sağlık hakları üzerine yaklaşık 3 saat görüşme gerçekleştirdi. Konuşulanlar, Komisyonumuz tarafından tek tek not edildi ve kurumsal olarak bir rapora dönüştürüldü. İşte elimizdeki bu rapor, bu kıymetli çalışmanın ürünüdür. Bu konuda emek sarf eden Komisyonumuzun değerli üyeleri olan meslektaşlarımıza tek tek şükranlarımı sunuyorum. Çalıştay'ın 2. ve 3. bölümleri farklı farklı konularda bu sezon içerisinde de devam edecek. Elde ettiğimiz raporlar çok kıymetli bilgilerle birlikte çözümler de öneriyor. Umarız ki engelli yurttaşlarımızın sorunlarını bir nebze de olsa hafifletme çabamız karşılık bulacak. Komisyonumuza güvenen Eskişehir Baro Başkanı *Av. Mustafa ELAGÖZ*'e ve Eskişehir Barosu Yönetim Kurulu'na da ayrıca teşekkür etmek istiyorum.

Neler yaptığımız ve neler yapabileceğimizi düşünmemiz şart. Eyleme de geçmemiz gerekiyor. "Eşit hayat hakkı" mücadelesi verdiğimiz engelli vatandaşlarımızın yanında olduğumuzu bildiriyorum. Sizleri, onların farklılığını içimize sindirip beraberce yaşamaya davet ediyorum. Kafamızdaki engelleri kaldırırsak, başka bir sorunumuz kalmayacak.

Av. Hüseyin AKÇAR
Engelli Hakları Komisyonu Başkanı
02 Ekim 2022/Eskişehir

RAPOR HAKKINDA

Türkiye’de demokratik yaşamın kökleşmesi ve toplumsal barışın sürekliliği için farklı yaşam biçimlerinin birbirlerinin varlık alanlarını ihlâl etmeden korunması zorunludur. Türkiye Cumhuriyeti’nin üzerinde inşa edildiği tek hukuk, eşit vatandaşlık mantığının ve sosyal hukuk devletinin bir sonucu olarak devletin toplum içindeki farklılıkları yine 1982 Anayasası’nın 10. maddesinin de önünü açtığı hâliyle pozitif ayrımcılık yapmak suretiyle koruması ve yaşatması anayasal ve siyasal bir gerekliliktir.

Belirtmek gerekirse, toplum içindeki çeşitli yaşam tarzlarından birini de engellilerin sosyo-ekonomik durumları oluşturmaktadır. Ülke nüfusunun yaklaşık %15’ini meydana getiren engelli yurttaşların günlük hayatta yaşadıkları hukuksal ve yönetsel kısıtlamaların kaldırılması, bu yolla engelli kişilerin ekonomik ve sosyal sistemle bütünleştirilmesini sağlayacaktır. Ayrıca bu entegrasyon, toplumsal barış ve huzura katkı sunacağı gibi Türkiye’nin gelişmişlik standartlarını da yükseltecektir.

Engelliliğe yönelik ayrıksı yaklaşımın önlenerek toplumsal eşitliğin özel ve kamusal alanda hâkim kılınması, ayrımcılık ve şiddetten uzak, insan onuruna yaraşır bir toplum modelinin inşa edilmesinde hayatî öneme sahiptir. Engelli bireylere yönelik ayrımcılığın önlenmesi amacıyla hazırlanmış ve birçok devlet tarafından kabul edilmiş beyannameler, sözleşmeler ve antlaşmalar, esasında bu amaca hizmet etmek için oluşturulmuşlardır. Ülkemiz de bu metinlerin önemli bir kısmının imzacısıdır ve konu hakkındaki konsensusa kimi zaman öncü çoğu zamansa gönüllü olarak katılmış ve vatandaşlarına yönelik engelli ayrımcılığı konusunda eşitliği ve pozitif ayrımcılığı sağlamayı her alanda gerçekleştirme taahhüdünde bulunmuştur.

1982 Anayasası’nın 2., 10. ve 90. maddeleri çerçevesinde yapılacak iyileştirme faaliyetiyle engelli vatandaşlarımızın sahip olduğu hakları bilmeleri, ayrıca tüm kurumların ve vatandaşların bu haklara saygı duymaları elzemdir. Böylece sosyal barışın sağlanarak mevcuttaki engellerin aşılmasını amaçlayan Engelli Hakları Komisyonumuz gerek mevzuattaki gerekse uygulamadaki engelleyici, kısıtlayıcı ve hatta Anayasa’ya aykırı hükümlerin yürürlükten kaldırılmasını ve gündelik hayatta yaşanan yanlış uygulamaların da önüne geçilmesini hedeflemektedir.

Engelli Hakları Komisyonu ilk defa 2020 yılında Eskişehir Barosu bünyesinde kurularak faaliyetlerine başlamıştır. Engelli haklarına eğilen ve bunların bilinip hayata geçirilmesinde büyük çabalar sarf eden Komisyonumuz bu kapsamda, şehrimizdeki tüm paydaşlarla, belediyelerin ve üniversitelerin ilgili birimleriyle birlikte kurum ve kuruluşlarla doğrudan iletişime geçerek resmî ziyaretlerde bulunmuş ve şehrimiz bünyesindeki tüm dernek ve vakıflarla da görüşerek fikir alışverişinde bulunmuş ve geniş bir yelpazede konuya

odaklanarak mevcut ve olası sorunları ele almıştır. Tüm bu görüşmelerin sonucunda yoğun çabalarımızın bir meyvesi olarak Baromuz bünyesinde ve Eskişehir genelinde ilk kez gerçekleştirilen bir etkinlik olarak Komisyonumuz, 16 Mayıs 2022 tarihinde “Engelsiz Konferans” ve “Engelsiz Çalıştay”a imza atmıştır. İşte şu an elinizde tuttuğunuz bu metin, Engelsiz Çalıştay kapsamında edinilen bilgi, tecrübe, görüş ve önerilere dair nihaî raporu içermektedir.

Başta Baromuz olmak üzere, Çalıştay kapsamında bizlere destek veren Eskişehir Kent Konseyi’ne de teşekkürlerimi buradan tekrar sunmak isterim. Komisyonumuz olarak, gönüllü bir şekilde faaliyet gösteren ve emek sarf eden kıymetli meslektaşlarımı, bu vesileyle yürekten kutluyorum ve düzenlemiş olduğumuz Engelsiz Konferans ve Engelsiz Çalıştay’ın sonucunda kaleme alınan bu Raporun faydalı sonuçlar vermesini diliyor, olumlu yöndeki değişimlere kapı aralamasını ve engelli vatandaşlarımıza faydalar sağlamasını en içten dileklerle temenni ediyorum.

Av. Mustafa Serhat KAŞIKARA

Editör

04 Ekim 2022/Eskişehir

İÇİNDEKİLER

1. EĞİTİM ALANINDA ELE ALINAN KONU BAŞLIKLARI VE TESPİT EDİLEN SORUNLAR	9
1.1. Eğitim Mekânına Erişilebilirlik, Eğitim Mekânının Fiziksel Koşulları, Yaşam Boyu Eğitim.....	9
1.2. RAM Raporu İle İlgili Sorunlar	11
1.3. Evde Eğitim ve Uzaktan Eğitim.....	12
1.4. Erken Eğitim (0-3 yaş).....	12
1.5. Özel Eğitim Süreci İle İlgili Talepler	13
1.6. Çoklu Engellere İlişkin Düzenlemelerdeki Sorun ve Eksiklikler	15
1.7. Engelli Sivil Toplum Örgütü Temsilcilerinin Kamu Kurumlarında Temsili	16
1.8. Engelli Vatandaşların Merkezi Ortak Sınavlarla ilgili Sorunları ve İstihdam Sorunu	16
1.9. Aile Eğitimi ve Bu Konuda Ailelerin Beklentileri	18
1.10. İşaret Dili Mevzuatı ve Eğitimi	19
1.12. Destek Eğitim ve Okulların Sorumlulukları.....	20
1.13. KVVK Kapsamında Engelli Bireyin Bilgilerinin Paylaşımı.....	21
2. SAĞLIK ALANINDA ELE ALINAN KONU BAŞLIKLARI VE TESPİT EDİLEN SORUNLAR	22
2.1. Randevu Sistemi	22
2.2. Muayene	23
2.3. Rapor Alma Süreci.....	25
2.4. Hastaneye Erişim ve Ulaşım	27
2.5. Diğer.....	27

1. EĞİTİM ALANINDA ELE ALINAN KONU BAŞLIKLARI VE TESPİT EDİLEN SORUNLAR

1.1. Eğitim Mekânına Erişilebilirlik, Eğitim Mekânının Fiziksel Koşulları, Yaşam Boyu Eğitim

- Eğitim hakkına erişimin ön şartı olarak mekânsal ve fiziksel koşulların engelli bireylere uygun hâle getirilmesi esastır. Eğitim kurumlarının erişilebilirlik konusunda yasal yükümlülükleri bulunsa da birçok kurumun fiziksel koşulları engelli bireylere uygun şartlar taşımadığından erişim sorunları yaşanmaktadır. Bu durum, mevzuata da uygunluk taşımamaktadır.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Eskişehir İl Müdürlüğü'nün, şehrimizde bugüne kadar sadece 8 kuruma erişilebilirlik belgesi verdiği tespit edilmiştir. İl Müdürlüğü'nün erişilebilirlik belgesinin ise henüz mevcut olmadığı da tespit edilmiştir.
- İlk ve orta dereceli okullarda rampa, asansör gibi temel ihtiyaç eksiklikleri bulunmaktadır. Okul idaresinin inisiyatifi ile engelli çocukların bulunduğu sınıflar giriş katlarına alınarak geçici çözümler üretilse de bu konuda açık bir düzenleme olmamasının kurum içi ve kurumlar arası farklılıklara sebep olduğu gözlenmiştir. Bu konuda daha açık ve net düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.
- Üniversitelerde rampa ve asansör eksiklikleri mevcuttur. Erişilebilirlik konusu ilgili üniversitenin yetki alanında bulunduğu için yine yöneticilerin inisiyatifindedir. Hâlihazırdaki uygulamada ise farklılıklar bulunmaktadır. Ayrıca gerek rampa gerekse asansöre ilişkin olarak çoğunlukla ortopedik engellilere yönelik düzenlemeler söz konusudur. Bu nedenle, üniversitelerin fizikî mekânları herkes için erişilebilirlik açısından oldukça yetersiz kalmaktadır. Özellikle ortopedik engellilere yönelik bazı düzenlemeler yer alsa da engel türlerine yönelik daha kapsayıcı bir mekânsal erişilebilirlik söz konusu değildir.
- Mevcut durum değerlendirildiğinde, rampalı servis araçlarının yok denecek kadar az olduğu söylenebilir. Diğer taraftan, rampalı servis araçlarına ek olarak

farklı erişilebilirlik çözümleri de yer alabilmektedir. Bu yüzden ulaşımın erişilebilirliğinin sağlanmasına yönelik olarak ulaşım yapı ve araçlarının erişilebilirliği sağlanmadan seyahatin kapsayıcı olamayacağı belirtilmelidir. Örneğin, 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun'un Geçici 3. maddesinde, *“Büyükşehir belediyeleri ve belediyeler, şehir içinde kendilerince sunulan ya da denetimlerinde olan toplu taşıma hizmetlerinin engellilerin erişilebilirliğine uygun olması için gereken tedbirleri alır. Mevcut özel ve kamu toplu taşıma araçları, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren sekiz yıl içinde engelliler için erişilebilir duruma getirilir.”* hükmü yer almaktadır. Bu çerçevede düşünüldüğünde, mekânın kendi erişilebilirliği kadar, mekâna erişimde de bireyler zorlanmakta ve yasal zorunluluklar olmasına rağmen bu konuda iyileştirmede bulunmayan ilgililere yönelik herhangi bir yaptırım da uygulanmamaktadır.

- Engelli bireylerin sınava gireceği mekânların fiziksel koşullarında eksiklikler olabilmektedir. Bu durum telafisi çok zor durumlar ortaya çıkarabilmektedir. Bu kapsamda, sınavlara başvuru yapılırken engelliliğin beyan edilmesi durumunda sınav zamanında erişilebilir sınıflar tahsis edilmektedir. Beyan edilmeyen durumlarda ise bir sistem dâhilinde tanımlanan sınav binalarının hâlihazırdaki kendi koşulları geçerli olmaya başlamaktadır.
- Eğitimin kapsamı sadece okullar, üniversiteler, rehabilitasyon merkezleri olarak düşünülmemelidir. Eğitim, yaşam boyu devam eden bir süreci kapsamaktadır. Eğitim denildiğinde kurslar, halk eğitim merkezleri, spor merkezleri, sempozyum, konferans, etkinlik gibi geniş kapsamlı faaliyet alanları düşünülerek bu alanlar erişilebilir olmalı ve bu tür mekânlar tasarlanırken engelli bireylerin ihtiyaçları dikkate alınmalıdır. Bu kapsamda, 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanunun Geçici 2. maddesinde yer alan *“Kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapılar bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren sekiz yıl içinde engellilerin erişilebilirliğine uygun duruma getirilir.”* hükmü vurgulanmalıdır.

- Erişilebilirlikte standart sağlanmış değildir. Tüm eğitim kurumlarını kapsayacak şekilde “Erişilebilirlik Belgesi”nin edinilmesinin bir nevi açılış şartı şeklinde kurumlara zorunlu kılınmasının, ileriye dönük erişilebilirlik sorunlarının şimdiden önlenmesi açısından büyük önem taşıdığı düşünülmektedir. Tüm eğitim kurumlarının Erişilebilirlik Belgesi alabilmesi için planlamaya, tasarıma ve çok ciddi kaynağa gereksinim olduğu da ortadadır. Özellikle mevcut binaların tam erişilebilir bir hâle getirilmesi mümkün olmayabilir. Tarihi yapı içinde eğitimini sürdüren okullarda ise durum daha özel olup daha hassas çalışma ve tasarımları zorunlu kılmaktadır. Bu yüzden, tam erişilebilirlik sağlanamasa da Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme’de yer alan tanımlardan “**makûl düzenleme**”nin tercih edilmesinin, mevcut yapıların erişilebilirliğini sağlamada uygun tercihlerden biri olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca bu süreçte, yapı stokuna katılacak her yeni yapının erişilebilirliğinin sağlanması da zorunlu olmalıdır.

1.2. RAM Raporu İle İlgili Sorunlar

- Rehberlik Araştırma Merkezleri’nden (RAM) alınacak “RAM Raporu”nu hazırlayacak uzmanın, bu raporu hazırlarken hakkında rapor hazırlanacak çocuğu rahat olduğu ortamlarda (örneğin, kendi evi veya çocuğun kendisini rahat hissettiği başka bir ortamda) ve birkaç seansta incelemesi gerekmektedir. Aksi takdirde yabancı olduğu bir ortamda uzman kişinin karşısına çıkan çocuğun bu ortamdan etkilenerek gerildiği gözlenmektedir. Dolayısıyla bu durum, hazırlanan RAM Raporu’nun objektifliğini de etkilemektedir. Böylece çocuk; RAM Raporu’nun gerçek durumu yansıtmaması sonucunda hak ettiği eğitimden mahrum kalmakta ve daha geri bir eğitime maruz bırakılmaktadır. Bu durumun, çocuğun eğitim hayatı boyunca büyük sorunlara yol açtığı bilinmektedir.
- RAM Raporu hazırlamakla görevli uzman sayısının yetersiz olduğu saptanmıştır. Bu nedenle, hazırlanacak rapor için verilen geç randevular ve buna binaen geç hazırlanan raporlar, çocuk aleyhine olarak onun hakkında açık

bir hak ihlaline neden olmaktadır. Dolayısıyla, rapor hazırlayıcı personel hakkındaki istihdam politikasının yeniden ele alınması gerekmektedir.

- Rehberlik Araştırma Merkezleri'nin yükünü azaltmak için her semtte bulunan aile hekimliklerine ek, rapor alacak ve aileleri için aile danışmanlığı kurulmalıdır. Böylece rehberlik hizmetlerine erişim kolaylaşacaktır.
- RAM Raporu alınan çocuğun ailesine, çocuk hakkında 8 saatlik bir eğitim verilmektedir. Ancak uygulamada, bu rapor sonuçlanana kadar aileler söz konusu eğitimden mahrum kalmaktadır. Çocuğun durumu sağlık raporlarıyla sabit olduğundan, ailelere verilecek aileler söz konusu eğitim için RAM Raporu'nun sonucu beklenmemelidir.

1.3. Evde Eğitim, Uzaktan Eğitim

- Değişen ve çeşitlilik arz eden engel grupları ele alındığında, başta SMA hastaları olmak üzere sürekli evden eğitim görmek zorunda olan çocuklar söz konusudur. Bu kapsamda, onlara yönelik eğitimin planlanması, ölçme ve değerlendirmenin nasıl yapılacağına belirlenmesi büyük önem ve de aciliyet taşımaktadır.
- Bu öğrencilere evde eğitim verecek öğretmen bulunması da çok zordur. Zihinsel bir engeli bulunmasa dahi gerekli tıbbî destek cihazlarına bağlı olarak hayatlarını devam ettiren ve eğitim hakkından mahrum kalan çocuklara eğitim verilmesi için öğretmenlere özel kadro açılması ve bu konuda yasal düzenleme yapılması, bu konunun çözüme kavuşmasını sağlayacaktır. Bu kapsamda, istihdam sorununun çözümüne yönelik istihdam politikalarının öncelikle ele alınıp düzenlenmesi gerekmektedir.

1.4. Erken Eğitim (0-3 yaş)

- Okul öncesi erken eğitim hizmetlerinin Türkiye genelinde çok az olduğu ve 0-3 yaş grubu erken tanıda eğitim verebilecek kurumların da oldukça sınırlı sayıda olduğu gözlenmiştir.

- Diğer taraftan, okul öncesi eğitimin engelli çocuklar açısından onların eğitime başlanması noktasında çok geç bir yaş olduğu vurgulanmalıdır. Erken eğitimin bizzat devlet tarafından yasal düzenlemeler yoluyla desteklenmesi ve ayrıca maddî açıdan da teşvik edilmesi gerekmektedir.

1.5. Özel Eğitim Süreci ile İlgili Talepler

- Devlet okullarının özel eğitim sınıflarının mevcudiyeti, mevzuatta aynı tanıya sahip 4, 6 veya 8 öğrenci ile sınırlı olmasına rağmen genellikle farklı tanı konulmuş çocuklar aynı sınıfta öğrenim görmektedir. Her bir çocuğun iletişim kapasitesi, beyin gelişimi ve öğrenim şekli farklı olmasına rağmen aynı sınıfta bulunan çocuklar, 40 dakika boyunca kendilerine hitap etmeyen bir eğitimle zaman kaybetmektedir. Diğer taraftan, bireysel eğitim verilse dahi öğretmen sayısının azlığı nedeniyle tüm öğrencilere 10'ar dakikalık bir eğitim düşmektedir. Dolayısıyla, 40 dakikalık bir dersin 30 dakikası tabiri caizse ölü bir zaman dilimi olmaktadır. Özel eğitim sınıflarındaki bu öğrenciler 40 dakika olması gereken eğitim hakkında yalnızca 10 dakika yararlanabilmektedir.
- Sayılan bu nedenlerle özel eğitim alan çocuklara eğitim veren öğretmenlerin görevini titizlikle yapmasını sağlamak amacıyla bu öğretmenler hakkındaki denetim yaygınlaştırılmalı ve şikâyet yolunun kolaylaştırılması gerekmektedir.
- Özel eğitim gereksinimi yaşa indirgenmemelidir. Uygulamada hâlen 27 yaş sınırı mevcuttur. Bunun bir sonucu olarak, engelli bireylerin eğitim hakkı doğrudan doğruya kısıtlanmaktadır.
- Diğer öğrencilerle birlikte kaynaştırma öğrencisi olarak öğrenim gören çocuklar, bu sınıflarda kimi zaman veliler kimi zamansa öğretmenler tarafından çeşitli gerekçeler öne sürülerek ne yazık ki istenmemektedir. Dolayısıyla kaynaştırma öğrencileri, diğer öğrenciler tarafından dışlanmakta, ayrımcılığa ve zorbalığa maruz kalmaktadır. Okul çevresince dışlanan özel öğrencilerin gelişme düzeyi bu sebeplerle böylesi ortamlarda daha da gerilemektedir. Dahası, böylesi bir ayrımcılığa maruz kalan öğrenciler, okula devam etmek istememektedirler. Bunun bir çözümü olarak, kaynaştırma öğrencisi olan

sınıflarda özel eğitim alanında eğitim almış “yardımcı destek öğretmen” ya da “kolaylaştırıcı öğretmen” diye tanımlanan öğretmenlerin istihdam edilmesi önerilmekte ve bu öğretmenlerin çocuğa, okul çevresine uyum sağlamakta yardımcı olacağı savunulmaktadır. Yardımcı destek (kolaylaştırıcı) öğretmen olarak istihdam edilecek kişilerin görevlerine başlamadan önce engelli sivil toplum kuruluşlarında özel çocuklarla bir araya gelmesi ve çocukla kuracağı ilişkiyi sahada öğrenmesi daha sağlıklı olacaktır.

- Özel eğitim alan çocukların devamsızlığı, çoğu zaman öğretmenlerinin ihmali nedeniyle takip edilememektedir. Diğer öğrencilerin aksine, öğrenim devamlılığın takip edilmemesi, özel öğrencilerin eğitim hakkından mahrum kalmasına neden olmaktadır. Okullarında özel eğitim veren idarecilerin bu eğitimi alan öğrencilerin devamsızlık durumunu daha sıkı bir şekilde ve periyodik aralıklarla takip etmesi, özel öğrenciler açısından oldukça yarar sağlayacaktır.
- Tanısı orta/ağır düzey olan öğrencilerin özel eğitim sınıflarındaki mevcudiyet sınırını azami olarak dört veya altı öğrenciye düşürülmesi yarar sağlayacaktır.
- Tüm devlet okullarında destek eğitim sınıfları oluşturularak daha fazla özel eğitim öğrencisinin öğrenim görebilmesi imkânı sağlanmalıdır.
- Özel Eğitim okul veya alt sınıflarında özel eğitim öğrencilerinin gelişimi için yapılacak etkinliklerin ücretleri velilerden talep edilmektedir. Bunu karşılayamayan ailelerin çocukları ise eğitimlerden mahrum bırakılmaktadır. Özel eğitim öğrencilerinin bu eğitimden mahrum kalmaması için öğrenimiyle ilgili tüm masrafların devlet tarafından karşılanması esas olmalıdır.
- Özel eğitim öğrencilerine zihinsel, bedensel ve sosyal gelişim odaklı bir müfredat hazırlanmalıdır. Bu öğrencilere verilecek genel bir akademik eğitimden ziyade onların iletişim becerilerini güçlendirecek ve sosyal becerilerini artıracak türde bir eğitim verilmelidir. Ayrıca, hem bu öğrencilerin topluma kazandırılmasına hem de toplum içinde onlara karşı ayrımcılığın

önlenmesine yönelik bazı projeler düzenlenmelidir (örneğin: *Best Bodies Projesi*¹).

- Kalıcı, bilimsel temelli özel eğitim programları oluşturulmalı, özel eğitim öğrencilerinin gelişimi öğretmenleri tarafından objektif ve düzenli biçimde raporlanmalıdır. İlgili öğretmenlerin çocuğun gelişimi hakkında süreçteki şeffaflığını ve hesap verilebilirliğini artırıcı yöntemler geliştirilmelidir.
- Özel eğitim alan çocukların ailelerinin de buna yönelik eğitim alabilmesinin önü açılmalıdır.
- Özel eğitim alan çocukların öğrenim programı kapsamında spor öğretmenlerinden destek almaları sağlanmalıdır.
- Zihinsel engeli bulunmayan ve rehabilitasyon merkezlerine ihtiyaç duymayan engelli bireyler adına devlet tarafından rehabilitasyon merkezine ödenen ücret, engelli bireyin eğitim alabileceği dershaneye ödenmeli ve rehabilitasyon hizmeti almayan engelli kişilere akademik destek sağlanmalıdır.
- Özel eğitim öğrencilerinin öğrenim içerikleri tanı durumuna ve tanının derecesine göre belirlenmeli (otizmliler için ayrı, down sendromlular için ayrı olması gibi); özel eğitim öğrencileri bireyselleştirilmiş eğitim programlarına tâbi olmalıdır.

1.6. Çoklu Engellere İlişkin Düzenlemelerdeki Sorun ve Eksiklikler

- Çoklu engelli bireylerin statüsünde açık bir yasal düzenleme söz konusu değildir. Mevzuatımızda eksiklik olduğu gibi bu konudaki farkındalık da çok düşüktür. Yasal netliğin ve uyumun sağlanması gerekmektedir.
- Özellikle çoklu engellere sahip çocukların eğitim saatleri yasal olarak zorunlu olacak şekilde arttırılmalı ve bunlara yönelik özellikle birden fazla engel grubuna eğitim verebilecek öğretmenler görevlendirilmelidir. Çoklu engelle sahip öğrenciler için şüphesiz özel düzenlemelere de gereksinim duyulmaktadır. Bu düzenlemeler eğitimin her aşamasında tanımlanmalı,

¹Anthony Kennedy Shriver tarafından 1989 yılında ABD’de başlatılan “Best Buddies”, zihinsel ve gelişim engelli bireylerle gönüllüleri arkadaş yapan bir programdır. Türkiye bu programa 2011 yılında “Best Buddies Turkey” adıyla 50. uygulama noktası olarak katılmıştır. Program, toplumdaki zihinsel ve gelişim engelli bireylerin oldukları gibi kabul edilmeleri yolunda bir adım atılmasına aracı olmayı amaçlamakta ve kişisel gelişimin güçlendirilmesini hedeflemektedir.

uygulanmalı ve sonuçları bir sonraki aşamada eğitim verecek kişilere aktararak hem süreklilik sağlanmalı hem de her farklı eğitim aşamasıyla bütünleştirilebilmelidir. Dolayısıyla bu düzenlemeler, temel eğitim öncesinden başlayarak üniversite eğitimine kadar büyük bir titizlikle takip edilmelidir.

1.7. Engelli Sivil Toplum Örgütü Temsilcilerinin Kamu Kurumlarında Temsili

- Özel eğitim alan öğrencilerin verimli bir öğrenim hayatı geçirebilmesi ve gelişimleri için engelli sivil toplum kuruluşları temsilcileri veya bu öğrencilerin ailelerini temsil edecek kişilerin, Millî Eğitim Bakanlıkları İl Müdürlüklerinin belli aralıklarla yaptığı toplantılara katılabilmesi gerekmektedir. Bu şekilde ailelerin ve öğrencilerin talepleri doğrudan muhataplara iletilebilecek ve öğrenciler hakkında farkındalık sağlanarak öğrencilerin durumu iyileştirilebilecektir.

1.8. Engelli Vatandaşların Merkezi Ortak Sınavlarla ilgili Sorunları ve İstihdam Sorunu

- E-KPSS'ye başvuru ve kabul şartları daha açık bir şekilde ele alınmalı ve potansiyel başvurucuları mağdur etmeyecek şekilde iyileştirilmelidir.
- Engelli bireylerin sınava gireceği mekânlarda dahi fiziksel koşullarda eksiklikler olabilmektedir. Bu durum telafisi çok zor durumlar ortaya çıkabilmektedir. Yalnızca sınava girilecek mekânlar bağlamında değil, aynı zamanda bu mekânlarda eğitim sürecinin de devam ettiği düşünüldüğünde, mümkünse eğitim alanında herkes için erişilebilirliğin sağlanması mümkün değilse bile, makul uyarlamaların yapılması zorunluluk arz etmektedir.
- Erişilebilirlik, bir engelli ile karşılaşıldığında o an çözüm bulunacak bir durum değildir. Bu yüzden, önceden tedbirlerin alınması gerekmektedir.
- Resmî kurumlarda bile harcama kalemlerinin bir yıl önceden bütçede belirlenmesi gerektiği dikkate alındığında planlı bir yaklaşımla ele alınmadıkça özellikle kamu kurumlarında sorunlar devam etmekte ya da parçacıl ve sürdürülebilir olmayan geçici ve sözde çözümlerle yol alınmaktadır.

- Engelli öğrencilere merkezi sınavlarda kılavuzluk eden öğretmenlerin sınavda sorulan semboller hakkında bilgi sahibi olmaması, engelli öğrencilerin puan kaybına neden olmaktadır. Hak kayıplarının önüne geçebilmek için kılavuzluk edecek öğretmenlerin, özellikle Fen Bilimleri ve Matematik alanlarına ilişkin sembolleri okuyabilir olmasına özen gösterilmelidir.
- Birden fazla engelli bulunan bireylerde sınav başvuru tercihinde dahi tek bir engel grubu seçmesi beklenmektedir. Bu durum, engelli bireyler için mağduriyet yaratmaktadır. Merkezi sınav sisteminde bu durumun dikkate alınması gerekmektedir.
- Elektronik sistemler üzerinden yapılan merkezi sınavlarda görme engelli öğrencilerin kullanabileceği bilgisayar sayısı az olduğundan görme engelli kişiler imkânlarını zorlayarak kullanabilecekleri bilgisayarların bulunduğu şehirlere gitmek zorunda kalmaktadırlar. Bu bilgisayarların sayısının acilen ve ivedi bir şekilde artırılması gerekmektedir (örneğin, İstanbul'daki sınav merkezinde görme engellilerin kullanabileceği sadece 1 adet bilgisayarın olduğu ifade edilmiştir).
- Engelli bireyler üniversite tercihi yaparken ÖSYM tercih listelerindeki bazı bölümlerde "*engelli bireyler tercih etmemelidir*" uyarısıyla karşılaşmaktadır. Bu durum engelli bireylerin akademik olarak da engellenmesi anlamına gelmektedir. Tıp gibi bölümlerde özellikle görme engelli bireyler üniversite personeli tarafından engellenmektedir. Engelli kişilerin akademik hayatlarında karşılaştıkları engeller kaldırılmalıdır. Belirtmek gerekirse, eğitim hakkı, geçmişten beri tartışılan sorunlardan biridir. Eğitim hakkı engellenemez mahiyettedir ancak ilgili tercihin yapılması ya da eğitimin alınmasından sonraki süreç de dikkate alındığında, bu eğitimi alan engellilerin meslekî olarak istidam edilme talepleriyle karşılaşılabilir. Her meslek için olmasa da engellilerin eğitim ve istihdam haklarına dair bugüne kadar yapılan benzer toplantılarda, engellilerin "*mesleğimizi yapmasak da eğitim almamız engellenemez*" gibi yaklaşımlarının olduğu görülmüştür. Diğer taraftan, artan istihdam talepleri karşısında eğitim alınan faaliyet alanına ilişkin meslek sahibi olmaya yönelik talepler de gerek kamusal açıdan gerekse özel sektör açısından

yeterince karşılanamamıştır. Şüphesiz bu durum her meslekî eğitim için geçerli değildir. Örneğin, görme veya bedensel engellilerin hukuk mesleklerini yapabilmelerine yönelik haklı mücadeleler verilmiş ve başarılı sonuçlar elde edilmiştir. Ancak her alanda böylesi olumlu sonuçlara rastlanmamaktadır. Bu yüzden, ilgili federasyon ve konfederasyonların da temsil edildiği geniş kapsamlı bir çalışma grubunun bu konuları çözüme kavuşturması ve devletin destekleyici ve sorun çözücü politikalar üretmesi gerekmektedir. Koşullar değiştikçe, istihdam taleplerine yönelik çözümler, gelişime ve iyileştirmeye de açık olmalıdır.

- Engelli bireylerin istihdamında da bütünlük sağlanmış durumda değildir. Bu durum istihdamda eşitsizliklere yol açmaktadır. (Örneğin, paydaşlar tarafından Eskişehir İlinde Tepebaşı ve Odunpazarı Belediyeleri arasında bile engelli birey istihdamında farklılıklar olduğu belirtilmiştir.)
- Engelli bireylerin istihdam hakları konusunda yeterince bilinçli olmadığı da görülmektedir. Engelli bireylerin konu hakkında güvenilir ve güncel hukukî bilgiye ulaşmakta zorlandığı da belirtilmiştir.
- Devletin engelli bireylerin istihdamı konusunda yeterli veri tutmadığı vurgulanmıştır.

1.9. Aile Eğitimi ve Bu Konuda Ailelerin Beklentileri

- Aileler haklarını ve karşı karşıya kaldıkları durum ve süreç ile ilgili bilgiye sağlıklı bir kaynaktan ulaşamamaktadır. Engel tanısı konulmasının ardından aile, içinde bulunduğu psikolojik hâlde kendi çabasıyla ve farklı kurumları dolaşarak bilgi ve destek almaya çalışmaktadır. Devlet kurumlarının aileye ulaşip destek vermesi gerekirken, aileler, yaşadıkları problemlere çözüm bulabilmek, destek ve bilgi alabilmek için birbirinden bağımsız ve entegre olmayan kurumlara başvurabilmekte ve süreçte olumsuz etkilenebilmektedir.
- Engelli bireylere sahip ailelerin eğitim alabilecekleri, doğru ve güvenilir bilgi edinebilecekleri bir kurum mevcut değildir. Engel teşhisi konulmasının ardından ailelerin içinde buldukları psikolojik durum da gözetilerek kurumlar arası işbirliği ve uyum sağlanarak kendilerine rehberlik edecek

psikolog ve sosyal hizmetli personelin atanması, ailelere büyük ölçüde kolaylık sağlayacaktır. Bu konuda yurtdışında örnek alınabilecek çeşitli modeller mevcuttur.

- Engelli bireyin ailesine hem güvenilir kaynaklardan hukukî desteğin sağlanması, hem de kurumlar arası işbirliği ve uyum sağlanarak aileye destek verilmesi, engelli bireyin tanı konulduğu andan itibaren toplumda var olmasını sağlayacak en önemli faktörlerden biridir. Ayrıca bu durum, ailenin karşı karşıya kaldığı psiko-sosyal süreci yönetmesi için de gereklidir.
- Uzun vadede ailelere yönelik psikolojik danışman ve sosyal danışmanın atanmasının en sağlıklı yöntem olacağı önerilmektedir. Bununla birlikte, kısa vadede Bakanlık desteği ile bilgi edinmek ve danışmanlık almak için kurulacak internet siteleri, çevrimiçi destek platformları ve telefon destek hatları gibi uygulamalar, ailelere büyük fayda sağlayacaktır.

1.10. İşaret Dili Mevzuatı ve Eğitimi

- Ülkemizin resmî bir işaret dilinin bulunmadığı vurgulanmıştır. Uygulamada birden fazla işaret dilinin bulunması, sosyal hayatta sorunlara yol açabilmektedir.
- Resmî işaret dilinin olmaması veya uygulamada farklılar göstermesi, uzaktan eğitim ve benzeri süreçlerde engelli bireyin eğitime erişiminde zorluklar oluşturmakta ve ayrıca bu durumun denetlenmesini de imkânsız hâle getirmektedir. Bu konuda acilen bir mevzuat düzenlemesi yapılarak standardizasyon ve yeknesaklık sağlanmalıdır.
- Üniversiteler bünyesindeki Engelliler Entegre Yüksek Okullarında, engelli bireyin konuşmadan uzaklaşmaması için işaret dili kullanılmaması politikasının uygulandığı ve derslerde tercümanın mevcut olmadığı ifade edilmiştir. Bu nedenle, yıllarca işaret dili destekli eğitim gören engelli öğrencilerin okula giriş ve eğitim sürecinde çok büyük zorluklarla karşılaştıkları vurgulanmıştır. Hâlbuki yeni araştırmaların, engelli bireylerin çift dilde eğitimde çok daha başarılı olduklarını ortaya koyduğu belirtilmiştir.

- Üniversiteler bünyesindeki Özel Eğitim Bölümü öğrencilerinin de işaret dili kullanamadıkları ifade edilmiştir. İşaret dili eğitiminin lisans eğitiminde zorunlu hâle getirilmesi önerilmektedir.
- Tüm bu hususlar, engelli bireylerin eğitime erişim haklarının yanı sıra çift dilde eğitim görebilme haklarının da kısıtlanması anlamına gelmektedir. Bu yüzden yasal düzenlemelerin acilen gözden geçirilmesi ve eksikliklerin giderilmesi önerilmektedir.

1.11. Mahremiyet, Cinsellik ve Ergenlik Dönemi Konuları Eğitiminin

Arttırılması ve Okullarda Zorunlu Ders Hâline Getirilmesi Talebi

- Engelli çocukların cinsellik konusunda eğitimlerinin yetersiz olduğu belirtilmiştir. Bu sebeple, engelli bireylerin davranış ve tepkilerini kontrol edemedikleri durumların ortaya çıkabildiği ve bunun da sosyal yaşamda hukukî konular da dâhil olmak üzere pek çok soruna yol açtığı ifade edilmiştir.
- Tuvalet kullanımında yardım gereksinim duyan engelli çocukların istismara açık oldukları vurgulanmıştır.
- Mahremiyet, cinsellik ve ergenlik dönemi eğitimleri konusunda aileler bilinçlendirilmeli ve bu konuda eğitimler düzenlenmelidir. Dolayısıyla, engelli çocukların cinsellik eğitimi konusunda uzmanlar eşliğinde bilgilendirmelerde bulunulmasının, ailelerin konu hakkında eğitilmesinin ve okul müfredatına da bu durumun entegrasyonunun sağlanmasının faydalı olacağı önerilmiştir.

1.12. Destek Eğitim ve Okulların Sorumlulukları

- Kaynaştırma öğrencilerinin destek eğitim hakkında ailelere yeterince bilgi verilmediği, hatta çoğu ailenin sahip olduğu haklar konusunda hiçbir bilgi sahibi olmadığı belirtilmiştir.
- Destek eğitim konusunda denetim olmadığı ifade edilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) tüm verilere sahip olmasına rağmen bazı uygulamaların kâğıt üzerinde yapıldığı belirtilmiştir.
- Destek eğitim saatlerinin yetersiz olduğu, hatta bu saatlerin dahi doldurulmadığı vurgulanmıştır. Birden fazla engel grubuna sahip olan

öğrencilerin destek eğitim saatlerinin yasal düzenlemelerle arttırılması gerektiği önerilmiştir.

- Destek eğitimi verecek öğretmenlerin yeterli sayıda olmadığı vurgulanmıştır. Soruna geçici bir çözüm olarak özel eğitim yeterliliği bulunmayan farklı branştaki öğretmenlerin söz konusu destek eğitimini vermekte olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla, destek eğitimi verecek öğretmenlerin istihdamı konusunda devletin bu soruna acilen çözüm getirmesi gerektiği özellikle vurgulanmıştır.
- Okulların kaynaştırma öğrencisini istemedikleri belirtilmiştir. Bu konuda yasal bir zorunluluğun bulunmadığı da belirtilmiştir. Konu hakkında mevzuatın düzenlenerek açık ve emredici hükümlerin getirilmesi önerilmiştir.
- Ailelerin haklarını bilmedikleri için engelli çocukları için okul ve RAM'lerden destek eğitimi konusunda talepte bulunmadıkları ifade edilmiştir.
- Kaynaştırma öğrencilerine yönelik gerekli eğitimin yeterli ders saatinde ve nitelikli öğretmen aracılığıyla verilemediği ifade edilmiştir. Öğrenci eğitim almasa veya okula gitmese bile, sanki eğitim verilmiş gibi ilgili eğitim kurumunca "Bireysel Eğitim Programı (BEP) Raporları" düzenlenerek, ailelere imzalatıldığı ifade edilmiştir. Eğitimin amacına aykırı olan bu durumun, yasalarımızda ve tarafı olduğumuz uluslararası antlaşmalarda da dile getirilen çocuğun gelişimi ve çocuğun yüksek yararına aykırı olduğu gibi, ahlâkî ve hukukî açıdan da sakıncalar içerdiği açıkça vurgulanmıştır.
- Ailelerin, toplumsal açıdan etiketlenme, dışlanma gibi bazı çekinceleri yüzünden çocuklarına ilişkin kaynaştırma raporu düzenlenmesini, okula kayıta kabul edilmezler korkusuyla istemeyebildikleri ifade edilmiştir.

1.13. KVVK Kapsamında Engelli Bireyin Bilgilerinin Paylaşımı

- Engelli bireylerin sağlık durumları ve muhtemel acil durum müdahale gereksinimleri konusunda kişisel verilerinin paylaşılması konusunun mevzuatta düzenlenmemiş olduğu vurgulanmıştır.
- Engelli bireylerin kişisel verilerinin paylaşılması konusunda bilgilendirilmeleri ve kendileri hakkında bilgi paylaşımı yapmalarının talep edilerek, sağlık

durumları nedeniyle gerek duyulması hâlinde müdahale edilebilmesi için gerekli şartların oluşturulması ve böylece eğitmenlere engelli birey hakkında bilgi verilerek engelli bireylere erken müdahale edebilme şanslarının artırılması gerektiği ifade edilmiştir. (Örneğin, Anadolu Üniversitesi Engelli Destek Birimi'nin, bireyin beyanı hâlinde, ilgili dersin hocaları ile kişinin durumu paylaştığını ve böylece acil durumlarda müdahaleye hazırlıklı olduğu ifade edilmiştir. Fakat bu durumun, birey hakkında kişisel verilerin gizliliği konusunda tartışmaya açık olduğunun da altı çizilmiştir.)

- Bu konuda ilk yardım başta olmak üzere özel eğitim öğrencilerine, eğitim fakültelerinde eğitim verilmesi önerilmiştir.

2. SAĞLIK ALANINDA ELE ALINAN KONU BAŞLIKLARI VE TESPİT EDİLEN SORUNLAR

2.1. Randevu Sistemi

- Randevu sisteminde yalnızca ortopedik engellilerin öncelikli konumda olduğu belirtilmiştir. Diğer engel gruplarına da öncelik tanınmasının yararlı olacağı vurgulanmıştır.
- Merkezi Hekim Randevu Sistemi (MHRS) uygulamasında engellilere özgü farklı bir sistemin bulunmadığı ifade edilmiştir. Engelli vatandaşların çoğu zamana tek başlarına randevu alamadığı göz önünde bulundurulduğunda, bu durumun öncelikle çözüme kavuşturulması gerekmektedir.
- Randevu sisteminde engellilere öncelik tanınmadığı vurgulanmıştır. Dolayısıyla, engelli vatandaşlara sağlanacak önceliğin genellikle hastane içerisindeki personelin inisiyatifine bırakıldığı ifade edilmiştir. (Örneğin, Osmangazi Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Hastanesi'nde engelli bireylere yönelik öncelik tanındığı ifade edilmiştir.)
- Sistemdeki çevrimiçi randevu servisleri çok nadir aralıklarla açılmaktadır. Engelli vatandaşların hastaneye gidip randevu alması çoğu zaman oldukça zor olduğundan, konu hakkında iyileştirmelerin yapılması önerilmiştir.
- E-nabız uygulamasında engelli bireylere yönelik özel ve ayrı bir seçenek kısmının bulunmadığı ifade edilmiştir. Uygulamaya girişte engelli vatandaşlar

için ayrı bir sekme veya kısmın olmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'na (KVKK) göre onam alınıp engelli vatandaşın engel bilgilerinin sisteme girilmesine olanak tanınmasının gerektiği ifade edilmiştir.

- Geçtiğimiz pandemi döneminde, Engelli Sağlık Kurulu Raporları'na dair başvurular konusunda günde sadece iki kişiye randevu verildiği ifade edilmiştir. Bu durumun tekrar yaşanmaması ve süreçte engelli vatandaşların mağdur edilmemesi adına, başvuru sisteminin yeniden düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

2.2. Muayene

- Kamu ya da özel fark etmeksizin, hastane randevularında, randevu alımı dâhil muayeneye kadarki süreçte engelli vatandaşlara sahip oldukları öncelik hakkının tanınması gerektiği vurgulanmıştır. Engellilik durumu e-devlet üzerinde tanımlıysa ve randevular e-devlet üzerinden alınıyorsa, engel türüne ve düzeyine göre yazılım üzerinden tanımlamaların yapılmasının sağlanabileceği ifade edilmiştir. Ancak bunun işletilmesinin her engelli ve her engel grubu için olası başka sorunlara neden olabilme ihtimalinin düşünülerek buna göre sistemin entegrasyonunun sağlanması ve yasal düzenlemelerin yapılması gerektiği önerilmiştir.
- Doktorların sisteminde hastanın engelli olduğu görüldüğü fakat öncelik sistemi olmadığı için uygulamada önceliğin doktorların inisiyatifine bırakılmış durumda olduğu vurgulanmıştır.
- Sağlık Bakanlığı'nın yazılım şirketleri ile görüşerek engelli vatandaşlara öncelik verecek ve engelli vatandaşların kullanımına uygun bir yazılım sistemi hazırlaması gerektiği vurgulanmıştır.
- Sağlık personelinin engelli vatandaşlara yönelik davranışları konusunda belirli eğitimler almasının ve bu eğitimlerin de zorunlu hale getirilmesinin önemi vurgulanmıştır.

- Hastanelerde yer alan muayene yataklarının çok dar olduğu ve ergonomik yapıda olmadığı belirtilmiş ve bunun da engelli vatandaşlar için zorluklar çıkardığı ifade edilmiştir.
- Hastane zeminlerindeki kaplama türünün kaygan olmayacak şekilde düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Buna ilişkin mevcut standardizasyonun sağlanması, işletilmesi ve denetlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Mevcut düzenlemelerin de âtil kalmaması gerektiği ve uygulamaların bir an önce hayata geçirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.
- Göz ve diş bölümlerindeki muayene koltukları ve genel olarak röntgen cihazları bedensel engelli vatandaşlar için uygun yapıda olmadığı vurgulanmıştır.
- Muayene sırasını gösteren ekranların görme engelli vatandaşlar için sesli uyarılarla donatılması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca yapılacak mobil uygulamalarda da bu sistemler desteklenmesi önerilmiştir.
- Randevu barkodlarına görme engelliler için *Braille* Alfabesinin eklenmesi gerektiği vurgulanmıştır.
- Yapılacak bir mobil uygulama sayesinde karekod yöntemi ile gidilecek olan polikliniğe veya hastane içerisindeki diğer bölümlere ulaşımın kolaylaştırılması önerilmiştir.
- Doktorlara işaret dili eğitiminin verilmesi veya muayene esnasında bulunacak yeminli tercümanların istihdam edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Dolayısıyla, gelecekte istihdam edilecek sağlık personellerinin (yardımcı ya da destek personel gibi) işaret dili biliyor olmasını zorunlu kılmanın ya da rahatlıkla iletişim kurabilecek kadar işaret dili biliyor olması koşulunu aramanın oldukça faydalı olacağı ifade edilmiştir.
- İşaret dili eğitiminin tıp fakültesi öğrencilerine de zorunlu tutulması gerektiği vurgulanmıştır. Bunun için Yükseköğretim Kurulu ile görüşülmesinin gerektiği ifade edilmiştir.

2.3. Rapor Alma Süreci

- Sürekli olmayan, yenilenmesi gereken raporların engellilere mağduriyet yaşattığı ifade edilmiştir. Uygulamada, askerlik ve vasilik başvurularında mevcut engelli raporunun yenilenmesi gerektiğinin istenildiği ifade edilmiştir. Bu nedenle, raporların geçerlilik süresinin iki yıldan fazla olmasının faydalı olacağı önerilmiştir. Diğer taraftan, doktorların aynı tanıya farklı engel oranı veya farklı rapor süreleri t yin ettikleri belirtilmiştir. Bu nedenle, uygulamada birlikteliğın ve yeknesaklığın sağlanması büyük önem taşıdığı vurgulanmıştır.
- Engelli raporlarının ailelere, hastanede bir uzman eşliğinde teslim edilmesi önerilmiştir. Raporun sağladığı yararlar hem engelli bireyin kendisine hem de ailesi ve yakınlarına açık bir dille anlatılmasının önemi vurgulanmıştır.
- Engelli yakınlarına ve ailelere yönelik hastanede özel bir birimin açılması ve psikolojik destek birimlerinin oluşturulması önerilmektedir. Bu kapsamda ailelere tanı konulması sürecinde ailelerin bilgilendirilmesi ve doğru şekilde yönlendirilmesi gerekmektedir.
- Doğumda engelli olarak sisteme kaydedilen çocukların aileleriyle iletişime geçilerek belirli aralıklarla kontrol edilmesi önerilmiştir.
- Çocuğın engelliliğı konusunda ailelere ilk bilgilendirme için doktorlara da eğitim verilmelidir.
- Engelli vatandaşların evlerine gidecek filyasyon ekiplerinde psikolog, psikiyatrist, sosyolog veya özel eğitimciler yer almalıdır.
- Rapor talebin konusunda hastanelerde maktu dilekçeler bulunmaktadır. Tek tip raporun engelli bireyin gelecek ihtiyacını karşılamayabileceğı olasılığı vardır. Rapor talep dilekçelerine işgücü kaybı, eğitim, tedavi vb. gibi bölümler de eklenerek daha zengin içeriklerin oluşturulması önerilmektedir. Ayrıca talep dilekçeleri çevrimiçi başvuru sistemine de eklenmelidir.
- Engelli raporu veren kurul içerisinde iş terapistleri ve teknik personelin de yer alması fayda sağlayacaktır. Ayrıca kuruldaki uzmanlar her alandan olacak şekilde çeşitlendirilmedir.

- Raporlar kişiye özel olarak daha detaylı hazırlanmalıdır. Uygulamada engelli olan olmayan tüm vatandaşların artan rapor talepleri sebebiyle asıl engel oranlarının düşürüldüğü ifade edilmiştir. Raporlarda, engelli vatandaşların fiziksel yeti kaybına esas alınıp, engel sebebi ile sosyal yaşama katılımındaki zorlukların değerlendirilmediği vurgulanmıştır. İlgili mevzuat bu çerçevede yeniden düzenlenmelidir.
- İşitme engelli vatandaşlara yönelik işitme cihazlarının temin edilebilmesi için verilen raporlar uzun süreli olduğu ve bu süre bittiğinde yeni nesil güncel cihazların engelli vatandaşlara sağlanmamasından dolayı uygulamada büyük problemler yaşanmaktadır. Rapor içeriklerinin yönetmeliklere ve Sosyal Güvenlik Kanunu'na paralel olması gerektiğinden birçok prosedür ile engelli vatandaşlar tarafından ayrıca uğraşmaktadır. Bu alanda engelliler lehine olacak düzenlemeler yapılmalıdır.
- Rapor alma sürecinde son aşama olan heyete çıkılması sürecinin gerekli bir aşama olmadığı belirtilmiştir. O aşamaya kadar bütün doktorların tespitlerini zaten rapora geçirdiğini bu nedenle de engelli vatandaşların hastaneye erişimlerinin zorlu olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu aşamanın kaldırılması gerektiği, özellikle vurgulanmıştır.
- Uygulamada, implant ameliyatı için epikriz raporunun istendiği belirtilmiştir. Bu raporların sisteme işlenmesi ve tekrar tekrar istenmemesi gerektiği vurgulanmıştır.
- Engelli çocuklara yönelik "Çocuklar İçin Özel Gereksinim Raporu" (ÇÖZGER) verilirken, raporlarda "özel gereksinim koşulu vardır" şeklinde kayıtlar düşülmektedir. Bu husus, genellikle oran olarak %90 ilâ %99'a tekabül etmektedir. Ancak 18 yaşını dolduran aynı bireyin engel durumunda herhangi bir değişiklik olmamasına rağmen (aynı teşhis, tedavi ve tanımlama) engellilik oranı yeni alınan engelli raporunda her nasılsa %50'lere düşürülmektedir. Bu durum, çocukluktan yetişkinliğe geçen engelli bireyin bazı haklardan yararlanamamasına sebep olmaktadır. Bu önemli durumun acilen düzeltilmesi gerektiği açıkça ve özellikle vurgulanmalıdır.

2.4. Hastanelerdeki Genel Durum, Hastanelere Erişim ve Ulaşım

- Hastanelerde erken tanı merkezlerinin bulunmadığı ifade edilmiştir.
- Sağlık Bakanlığı tarafından tarama testinin zorunlu hâle getirilmesi ifade edilmiştir.
- MR sisteminde engelli vatandaşlara özgü yeterli teçhizatın bulunmadığı ifade edilmiştir.
- İlaçlar ve gerekli özel teçhizatların Sosyal Güvelik Kurumu (SGK) tarafından sağlanan miktarların oldukça az olduğu ifade edilmiştir.
- Bazı yardımcı araçlar hem ev içinde hem de ev dışında ayrı ayrı kullanılması gerektiğinden birden fazla sağlanmasının gerektiği vurgulanmıştır.
- Sosyal Güvenlik Kanunu'ndaki evde bakım hizmetlerine ilişkin maddelerde iyileştirme içeren düzenlemeler yapılmalıdır.
- Engelli vatandaşların hastanelere erişimlerinde ve ulaşımları konusunda gerek 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun gerekse Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'de yer alan düzenlemeler ışığında iyileştirmelerin hayata geçirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.
- Hastane içerisinde erişilebilirliğe ait uygunluk denetimlerinin sıklaştırılması gerektiği vurgulanmıştır.

2.5. Diğer

- Engelli vatandaşların ebeveynlerinin veya engellilere refakat eden diğer yakınlarının vefatı durumunda, onların gündelik ihtiyaçlarının temini ile tedavi ve bakımlarının devamı konusunda acilen ve ivedilikle bakım hizmetinin sağlanması esas olmalıdır.
- Sağlık Uygulamaları Tebliği'ndeki yer alan rakamların yeniden gözden geçirilmesi önerilmiştir.
- Medikal cihazlarda ve ilaç katkı paylarında SGK'nın karşılayacağı oranının artırılması gerekmektedir.
- RAM ile hastaneler arasında sağlık raporu sürecinde bilgi paylaşımı olmalıdır. Hastanelerin engelli vatandaşların tüm tedavi sürecini özetleyerek RAM'i bilgilendirmesi gerekmektedir.
- Ameliyat ve tedavi onamları engelli vatandaşlara uygun olacak şekilde alınmalıdır.

RAPORUN HAZIRLANMASINA KATKI SUNANLAR:

- Eskişehir Tepebaşı Belediyesi
- Eskişehir Odunpazarı Belediyesi
- Eskişehir Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü
- Eskişehir İl Sağlık Müdürlüğü
- Bursa Barosu Engelli Hakları Komisyonu
- İstanbul Barosu Engelli Hakları Komisyonu
- Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü
- Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü
- Eskişehir Teknik Üniversitesi
- Türkiye Sakatlar Derneği Eskişehir Şubesi
- Otizmliler Çocuklar Farkındalık Derneği
- Türkiye SMA Vakfı (önceden “SMA Hastalığı ile Mücadele Derneği”)
- Damla Özgereksinimliler Derneği
- Eskişehir Sessiz Meleklerin Sesi Koruyucu Aileler Derneği
- Eskişehir Engelliler Spor Kulübü Derneği
- Sevgi Zihinsel Yetersizlik Araştırma, Eğitim ve Kazanma Vakfı
- İşitme Engelli Çocuklar ve Aileleri Derneği
- SDÜ Engelliler Araştırma ve Uygulama Merkezi
- Salyangoz Derneği Doğa ve Spor Kulübü
- Down Sendromlular Derneği
- İşitme Engelli Çocuklar ve Aileleri Derneği (İÇAD)
- Vadişehir Özel Eğitim ve Uygulama Okulu

ESKİŞEHİR BAROSU ENGELLİ HAKLARI KOMİSYONU

ENGELSİZ ÇALIŞTAY

EĞİTİM VE SAĞLIK ÇALIŞMASI SONUÇ RAPORU

(04 Ekim 2022)

ESKİŞEHİR © 2022